

Sociala skillnader i samhället

version 20 nov. 2015

Donald Broady <donald.broady@soc.uu.se>
Utbildnings- och kultursociologi (SEC), Uppsala universitet
donald.broady@soc.uu.se
www.skeptron.uu.se/broady/sec/

Denna handout är avsedd som ett komplement till de ibland svårlästa slajdar som tillhör föreläsningen. Nedan återges somliga detaljrika grafer och sammanställningar i större format och bättre upplösning.

Observera särskilt sid. 2 som innehåller korta definitioner av nyckelbegrepp inom Bourdieutraditionen.

Jfr en annan inspelad föreläsning, "Sociala skillnader i utbildningssystemet", som tar vid där denna föreläsning slutar.

Förklaringsmodell à la Bourdieu

Utforska mötet mellan

- vad människor har i bagaget, och
- den sociala värld i vilken de inträder

Individer (eller sociala grupper) utrustade med vissa dispositioner (habitus) och andra tillgångar (kapital)

Ett register av för dem tillgängliga strategier

Positioner i den sociala världen (t.ex. i olika sociala fält)

Verktyslådan

Kapital är enkelt sagt symboliska och materiella tillgångar. Bourdieu skiljer mellan olika arter av kapital: *kulturellt kapital* (kultiverat språkbruk och förtrogenhet med den s.k. finkulturen, förmågor som i Frankrike förvärvas främst i elitskolor), *socialt kapital* (släktband, vänskapsförbindelser, kontakter med gamla skolkamrater, kåranda) och *ekonomiskt kapital* (materiella tillgångar samt kännedom om ekonomins spelregler), jämte många mer speciella kapitalarter såsom "utbildningskapital" (examina), "vetenskapligt kapital" (anseende i den lärda världen) eller "litterärt kapital". En tillgång vilken som helst fungerar som *symboliskt kapital* i de sammanhang där den tillerkännes värde. Låt säga en civilingenjörsexamen utgör ett utbildningskapital som är verksamt som symboliskt kapital inom näringslivets fält men inte inom litteraturens.

Med *habitus* avses system av dispositioner som tillåter människor att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen. En människas habitus grundlägges genom de vanor hon införlivar i familjen och skolan och fungerar sedan som ett seglivat och ofta omedvetet handlingsmönster. Habitus kan betraktas som förkroppsligat kapital.

Strategier är individers, grupper eller institutioners försök att värna värdet på sitt kapitalinnehav och att försvara eller förbättra sin position. Sådana försök är ofta mer eller mindre omedvetna. Bourdieu använder således termen "strategi" — liksom "intresse", "investering", "vinst" — på annat sätt än i vardagsspråket eller i ekonomins vokabulär där man brukar avse medvetna föreställningar och överlagd kalkyl.

Det sociala rummet är systemet av relationer mellan de positioner som intages av olika sociala grupper (klasser, klassfraktioner, yrkesgrupper). Bourdieus undersökningar av det sociala rummet motsvarar således det som inom andra forskningstraditioner kallas klassanalys eller studier av social stratifiering. *Den dominerande klassen* är detsamma som överklassen, vilken enligt Bourdieu består av två stora fraktioner, å ena sidan en "dominerande" ekonomisk fraktion där företagsledare spelar en framträdande roll och å andra sidan en "dominerad" kulturell fraktion vari ingår universitetslärare, konstnärer, författare. Tyvärr klingar ordet "härska" alltför värdeladdat i nutida svenska öron, annars kunde Bourdieus *la classe dominante* på god svenska översättas med "den härskande klassen" (*domination* är den gängse franska översättningen av den vänsterhegelianska traditionens *Herrschaft*).

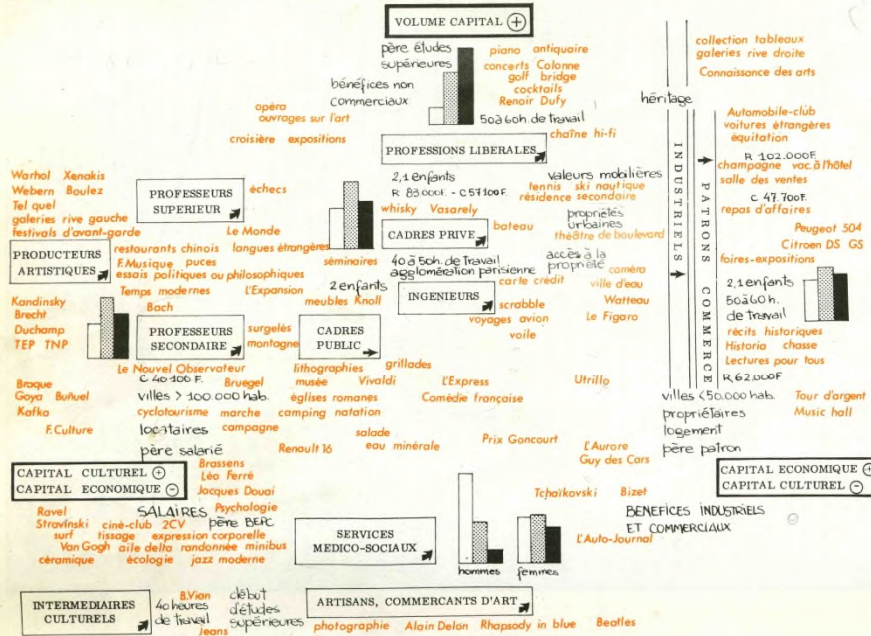
Fält kan, om vi söker en definition som är så generell som möjligt, definieras som ett system av relationer mellan positioner. Med *socialt fält* (även benämnt "kampfält" eller "konkurrensfält") avser Bourdieu ett föränderligt område i samhället där människor och institutioner strider om något de har gemensamt, t.ex. inom litteraturens fält om rätten att döma om litterär kvalitet. Varje autonomt fält har sin egen specifika art av kapital, och fältbegreppet är bl.a. ett verktyg för studiet av fördelningen av kapital. En typisk studie av det litterära fältet bygger på information om författares, kritikers eller förläggares innehav av både specifikt litterärt kapital (som ger dem anseende bland författare eller kritiker) och andra arter av kapital såsom kulturellt, socialt, ekonomiskt eller politiskt. Men ett fält kan även konstrueras på grundval av information om låt säga förlagens och tidskrifternas egenskaper. Det är då inte fråga om ett socialt fält utan ett *fält av institutioner*. Begreppet *maktens fält* använder Bourdieu för att fånga in hela systemet av relationer mellan samtliga kapitalarter av betydelse, från konstnärligt kapital över juridiskt och politiskt till ekonomiskt.

Bidragen till denna antologi handlar inte så mycket om läsarna eller publiken (som tillhör *konsumtionsfältet*) utan framför allt om *produktionsfält*, befolkade av författare, konstnärer, kritiker, förläggare, gallerister etc. De kallas produktionsfält eftersom det är här som verk, värden och trosföreställningar — men även "producenter", dvs. författarna eller konstnärerna — frambringas. Ett särskilt slag av produktionsfält är *kulturella fält* (en mer precis benämning är *fälten för kulturell produktion*), dvs. konst, litteratur, vetenskap och religion, vilka i sin tur kan inrymma subfält såsom teaterns fält, sociologins fält etc.

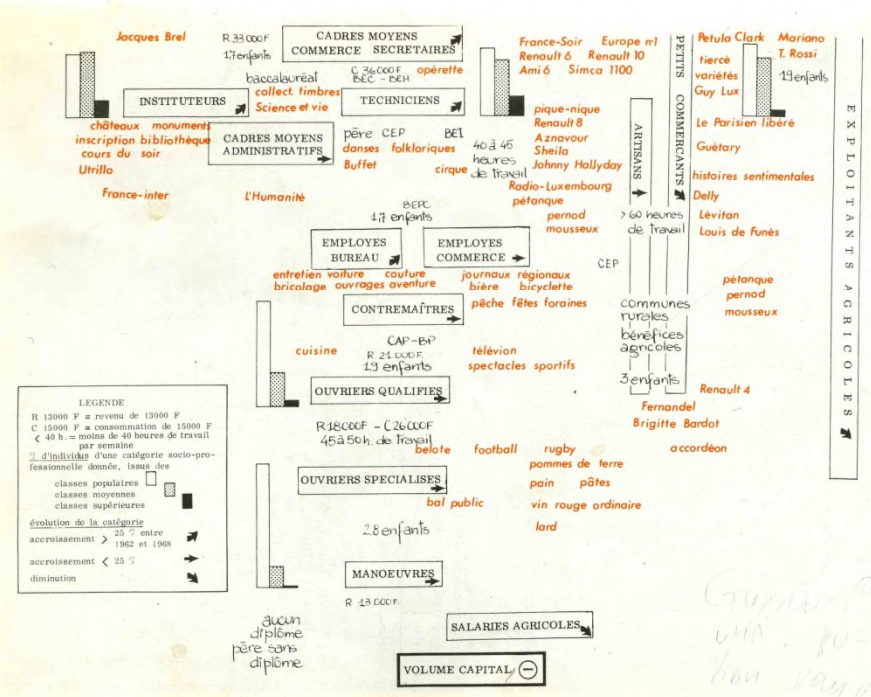
För att ett område skall kunna analyseras som ett fält i Bourdieus mening krävs att det besitter en väl utvecklad *autonomi*, dvs. självständighet i förhållande till andra fält och till omvärlden i övrigt.

Ur Donald Broady: "Inledning: en verktyglåda för studier av fält",
Kulturens fält, Daidalos, Göteborg 1998, pp. 11–26. Citatet från pp. 13–15.

graphique 5—Espace des positions sociales
graphique 6—Espace des styles de vie

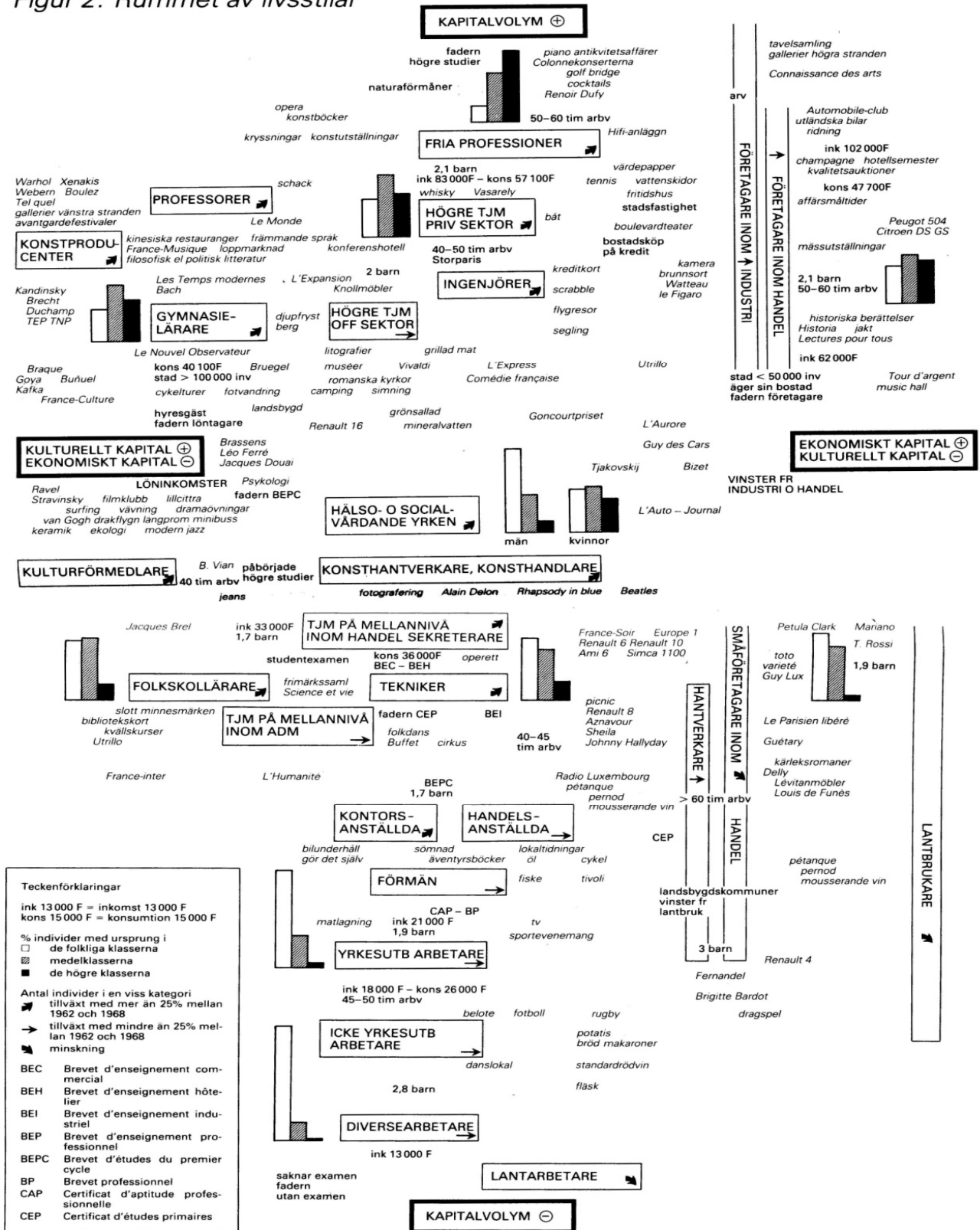

Pp. 140f i Pierre Bourdieu, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Minuit, Paris 1979. Figuren tidigare publ. i P. Bourdieu & Monique de Saint Martin, "Anatomie du goût", *Actes de la recherche en sciences sociales*, n° 5, 1976, pp. 2-82, 89-112.

Figur 1: Rummet av sociala positioner

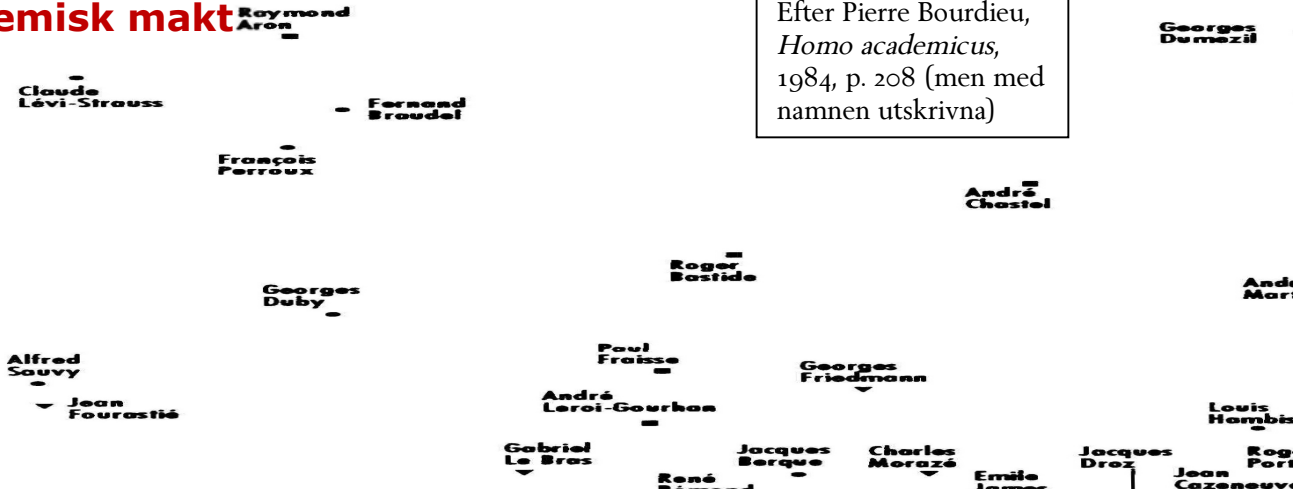
Figur 2: Rummet av livsstilar

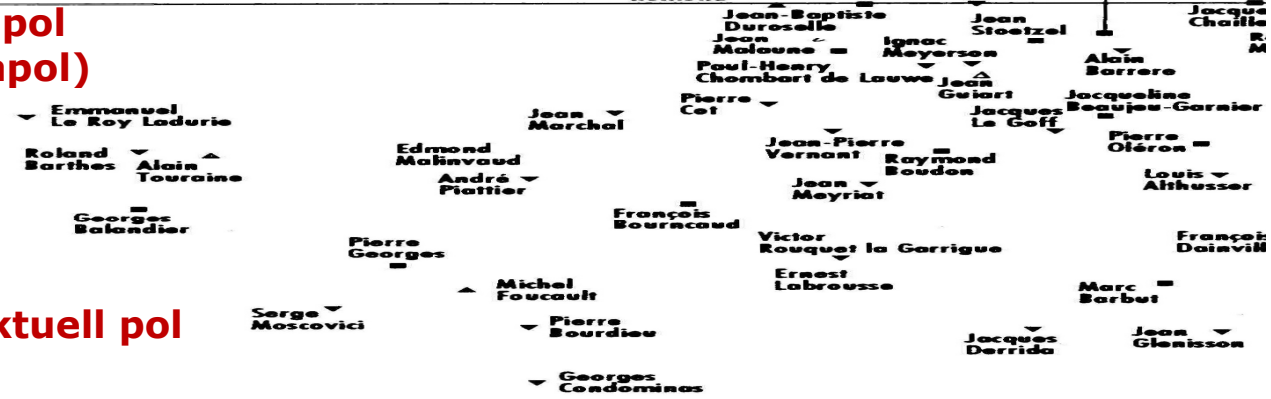
Sv. övers. av schemat i Pierre Bourdieu, *La Distinction*, Minuit, Paris 1979, p. 140.
Ur P. Bourdieu, *Kultursociologiska texter*, Salamander, Stockholm 1986, pp. 282f.

Akademisk makt

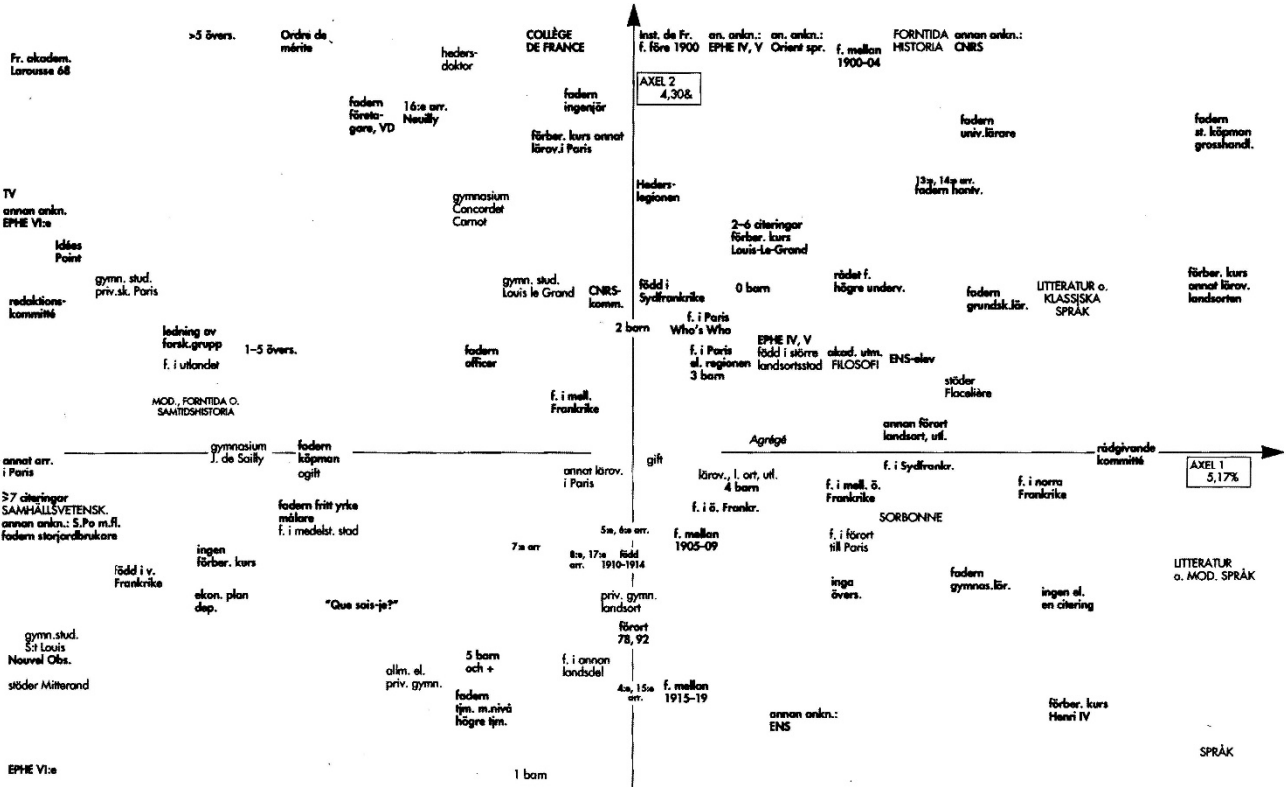
Efter Pierre Bourdieu, *Homo academicus*, 1984, p. 208 (men med namnen utskrivna)

Publik pol (mediapol)

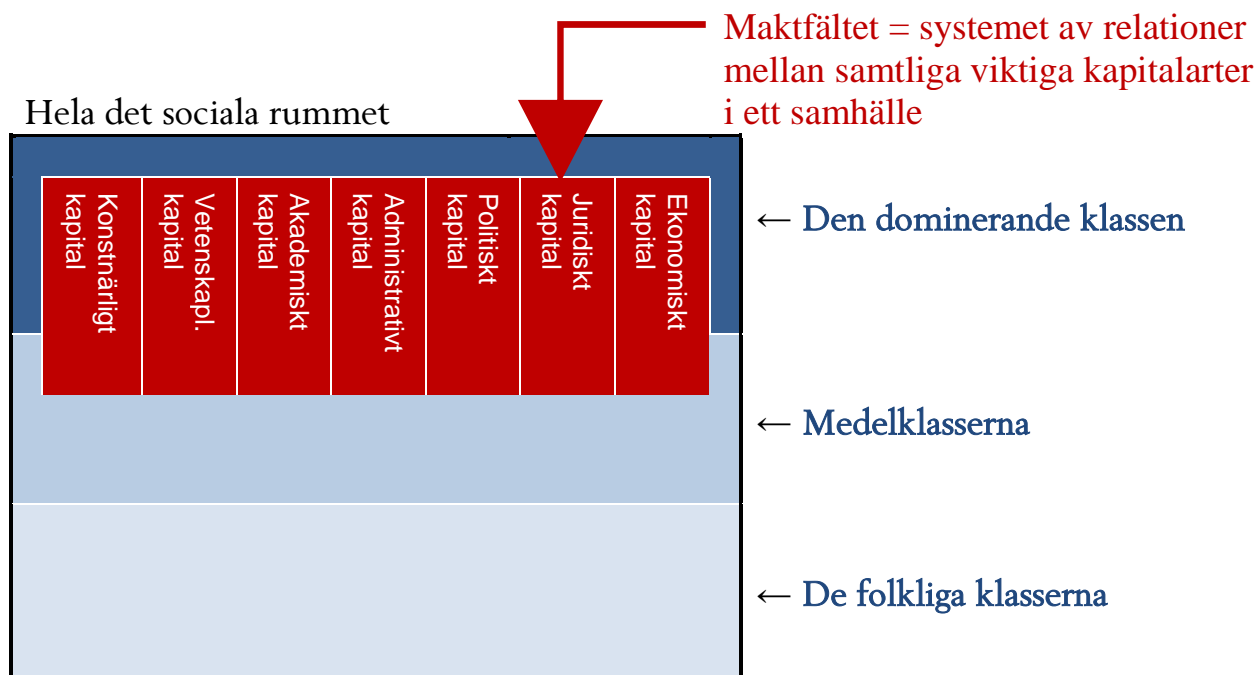

Intellektuell pol

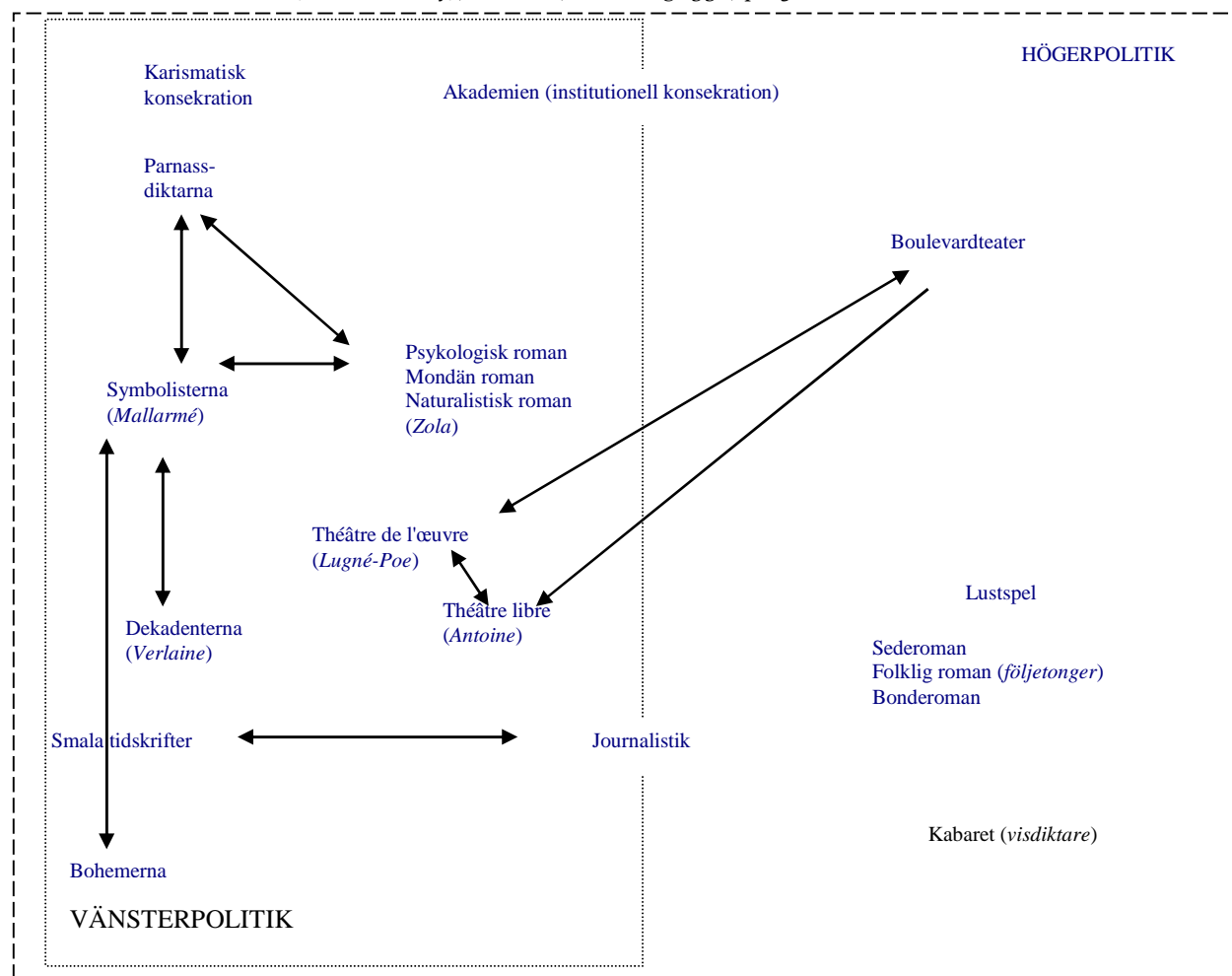
P. Bourdieu, *Homo academicus*, sv. övers. 1996, p. 111 (Orig. 1984, p. 107)

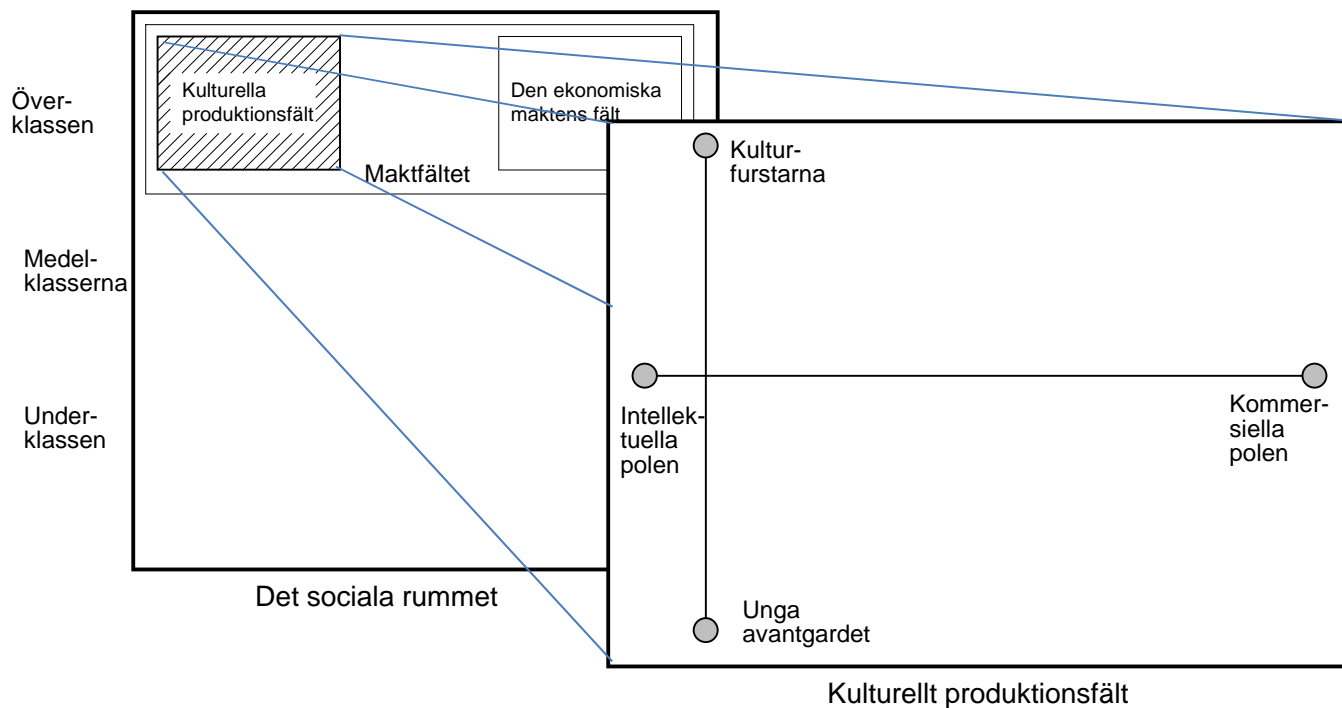
Det sociala rummet och maktfältet enl. Bourdieu

Kulturella fält enl. Bourdieu

Det franska litterära fältet i slutet av 1800-talet. Efter P. Bourdieu, *Les Règles de l'art*, 1992, p. 176; sv. övers. ur *Kulturens fält* (red. D. Broady), Daidalos, Göteborg 1998, p. 15

Ur D. Broady, "Inledning", i Pierre Bourdieu, *Konstens regler*, Brutus Östling Bokförlag Symposium, Stockholm/Stehag 1999, p. 18.

Tumregler för att bedöma fältens autonomi

Här tio tumregler som kan vara till ledning för att bedöma graden av autonomi. Att ett fält, låt säga det litterära fältet, är autonomt innebär att det besitter

- sin egen specifika art av kapital (det litterära kapitalet är det anseende som vissa genrer, verk, författare eller kritiker åtnjuter; detta kapital existerar även i förkroppsligat tillstånd, nämligen i form av en författares eller kritikers förmåga att handskas med litteraturens verktningsmedel och kännedom om tidigare och aktuella strider inom litteraturens fält).
- en grundstruktur definierad av dels en polaritet som ställer de mest erkända författarna och genrerna mot de ringaktade eller okända, dels en polaritet som ställer stora innehav av litterärt kapital mot små innehav.
- ett eget "rum av möjligheter", det vill säga ett utbud av t.ex. genrer och verktningsmedel som står till buds för författare vid en given tidpunkt (ett autonomt fält har en struktur som liknar strukturen hos detta rum av möjligheter; det finns med andra ord dels ett socialt fält där ställningarna intas av olika läger bland författarna, dels ett homologt rum av möjligheter som inrymmer de tillgängliga ställningstagandena och litterära genrerna och verktningsmedlen).
- en "omvänd ekonomi", varmed avses att deltagarna värderar det litterära kapitalet högt, blundar för verksamhetens materiella betingelser och nedvärderar försäljningssiffror och andra "världsliga" mått på framgång (denna omvända ekonomi är mest framträdande i den region av av fältet där det specifika kapitalet väger tyngst, i det litterära fältet således den region där de renodlat litterära kvaliteterna är utslagsgivande).
- egna slag av inträdeskrav, insatser i spelet, vinster (belöningen består främst i att vinna erkännande och anseende som författare eller kritiker).
- egna trosföreställningar (som Bourdieu benämner *doxa*).
- ett eget slags drivkrafter, engagemang, hängivenhet, intresse (Bourdieu's term är *illusio*) som sporrar deltagarna att göra sina insatser i spelet.
- egna inrättningar som hallstämplar verken och författarna (Bourdieu's term är "konsekrationsinstanser", exempel är litteraturkritiken, de mest välrenommerade förlagen, litteraturhistorikerna, akademierna).
- en förmåga att till fältets egen logik översätta teman och diskussioner som importerats från omvärlden (såsom när sociala eller politiska frågor transformeras till frågor om litterär stil).
- samt att man inom fältet fäster vikt vid att skriva fältets egen historia.

Ur Donald Broady, "Nätverk och fält", pp. 49-72 i *Sociala nätverk och fält* (red. Håkan Gunneriusson). Opuscula Historica Upsaliensia 28, Uppsala universitet, 2002. Citatet från sidorna 51-52.